

БОЈАН ЈОВИЋ*

Институт за књижевност и уметност, Београд

ЈЕДАН ИЗОСТАВЉЕНИ РОМАН: УТОПИЈА ИЗ 2349. ГОДИНЕ

Сажетак: У раду се описује могућа атрибуција ауторства кратког романа *Пушничке белешке из 2349. год. по Хр. рођ.* (1909) потписаног као Апостол Ванђеловић прозвани Вовјекивјековић. Након сажетог описа утопијског света будућности, указује се на бројне елементе укоренење у најширу традицију како сродних утопијских и ухронијских дела у српске научне фантастике, тако и традицију (кратког) романа у српској књижевности ранага 20. века.

Кључне речи: утопија / ухронија, *Пушничке белешке из 2349. год. по Хр. рођ.*

*Једини безбедан начин читања уштойје јесте да је
посматрамо као израз шемйераменџа њеној аутора.*
Виљем Морис

1. Увод

Прва деценија 20. века, у прегледима српске прозне књижевности обично означена као крај позног реализма или српска модерна, донела је и два дела посебне врсте која су у нашу научну фантастику у настајању увела нови, романескни књижевни облик. Први од ових романа, који не спада у кратке форме – *Једна уташена звезда* (1902) Лазара Комарчића – у критици је сразмерно широко прихваћен и разматран. Други, сажетији, насловљен *Пушничке белешке из 2349. године по Христовом рођењу* (1909) и потписан псеудонимом „Апостол Ванђеловић прозвани Вовјекивјековић“, тек је у последње време, понегде и уз оцену да је реч о делу без значајног естетског домета, добио места у стручним прегледима (Milovanović 2016: 40).

2. Ауторство

Измишљено име аутора романа у библиотечким каталогизацијама или није разрешено или се ауторство по правилу приписује професору

* userx64@live.com
<https://orcid.org/0000-0002-6195-919X>

веронауке, протојереју и начелнику Министарства вера, Милошу С. Анђелковићу (према каталогу Cobiss Plus, односно у Базу српских псеудонима Универзитетске библиотеке Светозар Марковић).¹ Разлози за овакву атрибуцију нису изричито наведени, али би се могло претпоставити да су утемељени најпре у сличности презимена Анђелковић / Ванђеловић; у томе што је Анђелковић једно време био професор нишке гимназије у периоду када је књига тамо штампана (1909), где је под правим именом објавио и гимназијски уџбеник (Анђелковић 1910); коначно, у томе што се Анђелковић у полемикама неретко служио или иницијалима или није објављивао своје име.² С друге стране, у скоријем предлогу другачијег ауторства (Михајловић 2025),³ на основу бројних индиција како у биографији и библиографији, тако и у самом тексту, роман се приписује Павлу Софрићу Нишевљанину.⁴ Међу разлозима који проистичу из текста романа истиче се да главни јунак из коме проузроковане ударом грома излази, после „вековног мртвила“, 11. августа 2348. године, што је годишњица Софрићевог рођења (11. августа 1857) (Исто). Од спољних околности наглашавају се склоност Павла Софрића да користи псеудониме и иницијале (Нишевљанин, Путник, Ванђел Каранфиловић /Башић/, П.С. Срећковић; П.С.); чињеница да је Софрић службовао у Нишу као професор гимназије у периоду 1900–1910. и да се те године сматрају као најважније за његов стручни и научни рад. Повезивање Софрића са делом сличне садржине и једним од псеудонима које је употребљавао видљиво је и из спољних извора, поименце у посмртном слову Миливоја Башића:

Идеалиста у филозофији, и ако као наставник трезвен практичар, он вером у науку надмаша и самога Жила Верна. У једној својој врло духовитој књижици, изданој под псевдонимом Ванђела Каранфиловића, он верује да ће наука после 2–3000 година толико отићи у напред да ће и човечји организам

¹ <https://pseudonimi.unilib.rs/pregled/a-081> У каталошком листићу наводи се да је ауторство разрешено према саопштењу „Комисије за израду Српске ретроспективне библиографије“ у првој књизи „Српске библиографије 1868–1940“ на стр. 110, уз библиографске јединице везане за Милоша С. Анђелковића, под бројем 1180 налази се и дело „Путничке белешке из 2349. год. по Хр. Рођ“.

² Разлог за приписивање ауторства Милошу С. Анђелковићу, исто колико и разлог против тога, огледа се у чињеници да је, као прота и професор, за собом оставио бројне теолошке школске приручнике, нарочито о хришћанском моралу, као и неколико језичких полемика са савременицима, тако да (научно)фантастично-утопијски роман (са истакнутим ласцивним местима) сасвим одудара од његовог дела.

³ Опширно образложеном у тексту намећеном (несуђеном?) часопису Државног универзитета у Новом Пазару за филолошке науке, под уредништвом недавно и прерано преминуле проф. др Александре Вранеш. Аутор овог текста имао је увид у поменути рукопис као рецензент.

⁴ Најзначајнија Софрићева књига, *Главније биље у народном веровању и ђевању код нас Срба*, издата је 1912. у Београду под псевдонимом Нишевљанин, под којим је и данас познат у етнологији и у јавности, а који је знак изузетне везаности за нишку средину.

изменити, те човек неће ждерати невине животиње, него ће се задовољити једном пилулицом од хранљивих екстракта, која ће му бити довољна за месец дана. Тако ће човеку бити не само дух племенитији и човечнији, него ће му и само тело бити чистије, управо човек ће бити бестелесан, нека врста анђела (Башић 1924: 301).

По прилици дат по сећању и стога не сасвим прецизан, Башићев опис Софрићевог списка ипак у много чему одговара темељним замислима света *Пушничких бележака...*, не призивајући неко познато дело сличне садржине из тога времена.⁵ У сваком случају, и поред аргумената за приписивање ауторства Анђелковићу или Софрићу и против њега, стварна личност писца *Пушничких бележки из 2349. године по Христљовом рођењу* нужно остаје у домену вероватноће. Специфичност самог текста, међутим, јасно говори о темпераменту аутора, исто колико и о тренутку у развоју српске научнофантастичне / утопијске књижевности, односно романескних прозних облика у нас.

3. Свет будућности

Сама заступљеност дела одређеног као „утопијски роман“ у прегледу ране српске научне фантастике подсећа на сложену природу књижевних појава / жанрова из ове области и намеће потребу интерпретативног читања *Пушничких бележака...*, повезаног са указивањем на књижевноисторијски контекст, односно на традицију одговарајућих романескних остварења у нашој и страним културама.

Текст романа је подељен на девет поглавља, у којима главни јунак и приповедач, Апостол Ванђеловић, прозвани Вовјекивјековић, трговац из околине Ниша, описује историју свог необичног удеса који га води у свет утопијске будућности. У путовању кроз време Вовјекивјековић се не служи „временском машином“ или „временплом“, већ игром судбине: онесвешћен ударом грома 1908. године, проводи у коми преко четири века, пробудивши се из ње 2348. године. Вовјекивјековићев једносмерни нехотични пут у будућност тако припада традицији случајних временских излета, везаних или за природне „пролазе“ / „пребациваче“ (прелажење својеврсне природне границе између различитих хронотопа у [наизглед] хомогеном свету) или за психосоматска стања као што су сан, транс, екстаза, пијанство, итд. (Јовић 2006). Успешна потоња хибернација и оживљавање, међутим, овде се објашњавају научно-техничким разлозима – током бесвесног стања, Вовјекивјековићеви су телесни процеси крајње успорени

⁵ Башић претерује са временским одређивањем радње и (погрешно) наводи чињеницу да је псеудоним аутора романа Ванђел Каранфиловић; тиме, међутим, посредно указује на блискост и укрштања генеалošких стабала породице главног јунака романа (Ванђеловић / Њутновић) и породице његове (несуђене) супруге Каранфиловић / Теслић (Ванђеловић 1909: 103).

захваљујући нарочитој исхрани, напретку у „хигијенским условима и лечничким методима“ (Ванђеловић 1909: 27), помоћу благе али моћне електричне струје која чини темељну силу будућег света. Након буђења, Вовјекивјековић пише белешке превасходно да би средио „у себи силне утиске [...] новог живота“ (Исто: 4), ⁶ покушавајући да дочара друштвено окружење у коме се затекао, град Ниш и његову природну околину, будућу религију и одговарајуће богомоље, лет изнад српских земаља и „Југословеније“, и, коначно, „пут у месец“.

Опис будућности развијен је у првом лицу на нешто више од стотинак страница; поред тога што сведочи о личним утисцима, осећањима и преиспитивањима у тренуцима кризе, текст представља и екстраполирање прижељкиваног правца развоја човечанства у пуно остварење (е)утопијских идеала. Слика која се том приликом гради подробна је и сложена у мери у којој се може говорити о нарочито схваћеном и развијеном утопијском хронотопу.⁷

Вовјекивјековић стиче сазнања о збиљи 2349. године непосредно и постепено, кроз сопствено запажање и промишљање допуњено опширним објашњењима оних који се брину о њему и које среће на обиласцима новог света. На тај се начин хоризонт његовог разумевања шири и обогаћује напоре са читаочевим, добијајући синхронијске и дијахронијске обресе кроз опис не само стварности која га окружује, већ и начина њеног историјског настанка.

Структура света будућности је двосмерно повезана како са психофизичким особинама његових становника, тако и са развојем науке и технике. Вовјекивјековић најпре подробно дочарава представнике „нове једне, савршене расе“: различитих боја коже, истоветно обучени, сличнога су стаса и изгледа, без наглашених секундарних полних одлика.⁸ Језик којим

⁶ Осим аутофикцијске / терапеутске сврхе писања, писање унеколико одражава и предачку „страст [...] да су артију и мастило немилосрдно трошили“ (Исто). Без обзира на декларисану намеравану скромност домета подухвата, међутим, већ сам избор имена аутора / приповедача, Апостол, говори о правој природи његовог текста и сопствене улоге. При томе, обимна документација о изузетном случају, обухватајући безбројне томове медицинске грађе, трактате и извештаје на свим могућим језицима, замашну дипломатску кореспонденцију, којом је његова маленкост дала повода за недогледну преписку, потраживања, протесте, меморандуме и ултиматуме, на крају и огромну журналистичку литературу у дневним и периодичним, стручним и нестручним списима, додаје и објективни значај папирном споменику који себи исписује. На крају, са његовим случајем подробно је упознат и сам Душан VI, цар Јужне Словеније (Исто: 79).

⁷ Појам изведен из Бахтиновог учења о књижевним хронотопима, који обухвата потенцијалне особине књижевног жанра утопије у његовој свеобухватности, као и динамику актуализација кроз време, пре и после „званичног“ Моровог именовања 1516.

⁸ Када је реч о телесним функцијама, обедује се један оброк дневно, у подне, зготовљен у кухињама будућности које личе на електрохемијске лабораторије, што појефтињује храну и даје особиту снагу чак и у малим количинама. На „место за телесну употребу“ пак одлази се крајње ретко, тек једном у месец дана. Сексуални

говоре представља неку врсту лингвистичке вавилонске куле – „смјатеније јазиков’ (Исто: 5) у добром смислу, у којој су се европски језици измешали са неевропским, при чему свако сваког разуме.

Сличности у изгледу и говору праћене су одговарајућим душевним особинама, произашлим из дуге еуген(ет)ичке праксе усмерене ка стварању телесно и душевно здравог потомства⁹: деца се рађају од потпуно нормалних родитеља, који су услед вековног одабирања у највећој могућој мери подесни за сваковрсни друштвени рад. Да би се што боље припремили за одговоран посао васпитања и образовања подмлатка, у свету будућности без школа и „убилачког бубања’, и сами се родитељи, ослобођени обавезе јавнога рада у друштвеним заводима, посвећују науци, вештинама, техници или књижевности. Образовање помажу библиотеке, музеји и друге збирке и изложбе са огромном количином васпитног материјала, као и слободно и брзо путовање којим се све научено може у стварности видети и проучити. Умна снага новог поколења је сходно томе изузетно унапређена и располаже новим методама учења, попут усавршавања посебних можданих центара („органа“) за разне способности тактилом стимулацијом.

Организација друштва почива на психологији, васпитању и моралном осећању: људи будућности су лишени негативних порива, снажних покретача некадашњег човека. Наместо ужурбаности и такмичења влада тајанствени бестрасни мир и тишина, општа „математичка одређеност’ у понашању, непрекидна тежња ка остварењу строго схваћених човечанских идеала. Новим поколењима страна је и сама помисао да се учини и најмањи изгред против усвојеног реда, стога се поретку сви подвргавају и имају власт у његово име, из најдубљег убеђења да је он у служби опште среће и спаса. Поврх тога, одликују се ведрим и уздања пуним религиозним осећањем, тако што њиховим личним, друштвеним и јавним животом управљају три основне врлине – вера, љубав и нада, при чему се развијена наука слаже са вером и помаже да јој се д’ што већа стварност.

је живот дисциплинован и усмерен искључиво ка продужењу врсте. Карактер „збиље и светости“ захтева да се чину, у коме главну улогу такође игра електрицитет, приступи у напону телесних, моралних и умних моћи, у двадесет петој години старости код оба пола, када им „статистичко оделење варошке управе’ припрема кућу за заједнички живот. Наместо телесних односа, љубавни парови се спајају посебним ритуалом – загрљајем и окретањем „као у некој невиној окретној игри’, пропраћени невиђеним сјајем, бљеском и јаким зујањем, при чему љубавницима светли зраци сијају из очију, уста и других телесних отвора и обузима их „широки овалан опсев дугине боје’ (Исто: 18). Број и пол потомака које ће добити утврђује се по бојама и особинама светлости, док захтевност образовања деце условљава да се потомство може правити тек сваке четврте године.

⁹ Ова идеја се јасно надовезује на тематску линију ухронијских дела окренутих ка будућности (Е. Белаи, В. Морис), која наглашавају корист селективних „природних и здравих“ веза мушкараца и жена, праћених кроз генерације, за телесно, душевно и морално обликовање потомства (Parrinder 1997: 6–10).

Појединци, међутим, који одступају од увреженог реда и понашања третирају се као болесници, оболели од болести „атавизма“, и лече се разноврсним техничким средствима и поузданим методима за ублажавање или одстрањивање преживелих особина и прохтева, штетних по друштвени углед и напредак, при чему болница утиче више васпитно, делујући на душу и тело болесника. Методе лечења, уз несумњиву гротескност и хумористичку црту, показују и дистопијске призвук; болесници се тако излажу дејству гаса или лаксатива, од којих одмах потраже „собни нужник“, приморавају се да читају из „једне лепе, мале књижице“ која је насловљена „О правима и дужностима новог човека“, чије поуке променењивом јачином и ритмом изговара и пева огроман грамофон. Друга средства обухватају ледене тушеве, електричне батине, посебну исхрану, справе које бацају болесника лево и десно по соби, итд. У најтежим, неизлечивим случајевима, међутим, може се одлучити да се болесник „у сумпоровом диму препоручи за други бољи свет“ (Исто: 32–34). Они који прођу кроз такав поступак чувају се у оближњој згради за покојнике.

У геополитичкој области, словенска племена су дошла до заједничког имена, „Словенин“, и заједничког живота, у коме истакнуто место заузима и српски род, одбацивши традиционална породична презимена и преузевши друга, из круга сопствених мисли и занимања (Њутоновић, Кеплеровић, Јупитеровић, Нептуновић, Кубовић, Синусовић...). Тренутна подела Словенства на Јужну, Западну и Источну Словенију, требало би, интензивном културом и здравим поимањем заједничких интереса, да доведе до коначног спајања три групе у јединствену „Словенију“. У међувремену, Јужна Словенија захвата 500.000 км. са 150 милиона становника, и њоме влада Душан VI, по многоме идеал узоритог човека. У држави влада мир – нема полиције, јер су изумрли елементи због којих је она некада постојала, нити војске, јер је морал у човечанству толико надвладао агресивне тежње појединих народа. Његову коначну победу платили су, међутим, својим опстанком многи атавистички народи, који нису могли да се прилагоде новом поретку у свету, чиме је додатно загарантован светски мир.¹⁰

Путопис посвећује пажњу и архитектонском, урбанистичком и географско-политичком опису града Ниша и његове околине, те српске земље и „Југословеније“. У приватном простору присутно је само основно покућство, превасходно велики столови, код деце и писаћи прибор и столице, постеља, рафови, и мноштво прибора за мерење и оријентацију, као и алгебарске и

¹⁰ Вовјеквијековић даје и преглед српске (псеудо)историје од доласка Словена на Балкан до 24. века, са истицањем православне цркве и царске Душанове линије као ослонаца нације и државе, и великаша као негативног назадног чиниоца карактерисаног понизношћу и насиљем, поткопавањем трговине и заната, и спремношћу да служи туђину. Дубоко негативан став се одражава и у казнама у оностраном (загробном) свету на месецу.

геометријске формуле и мудре изреке умника исписане по зидовима и по плафону. Сам град Ниш обухвата 400.000 кућа и два милиона становника, са једнако грађеним, поплочаним и осветљеним четвртима, и једноставно-шћу, блиставошћу и чистоћом изазива утисак да је на делу „аристократски удешена демократска црта“ (Исто: 29). Колосална јавна здања – радионице, болнице, магаци, библиотеке, молитвени домови, музеји, штампарије, електричне централе, друштвени домови за зборове, зграда покојника, зграда за сажизање покојника – леже посред дивних шумарака.¹¹ Док је градски простор унапређен, али близак искуству, природа је шокантно другачија – како човек живи од препарата хемијских лабораторија, а не од земљоделства и сточарства, у свету будућности нема житних поља, воћњака и сељака (Ванђеловић 1909: 139). Животиње су способне да са људима опште немуштим језиком и служе искључиво за украс; грабљивице готово да не постоје, број животињских врста и припадајућих јединки се повећава, и зато њихово размножавање мора бити (само)контролисано. Животиње су, такође, способне да њухом осете неприкладну (атавистичку) исхрану, стога их Вовјекивјековићева склоност према мрсним красотама „наше честите српске кујне“ нагони да се прекорно држе подаље од њега (Исто: 44).

Након излета сићевачком клисуром у „автомобилу“ и лета над српским земљама, при чему посећује и Призрен и цара Југословеније Душана VI Узоритог, Вовјекивјековић, на трагу дуге европске књижевне традиције, прави и кратак фантастични, политичко-моралистички „пут у Месец“ (в. Nicolson 1960), до кога стиже летећом справом орловског облика („Орао Рашанин“). На земљином се сателиту, где пребивају сени покојника, путник издалека среће са „масама“ српских људи, које чине „недогледан народ“, истакнуте личности историје, културе и политике, од средњег века све до „Душана VI Реформатора“ и „Светлана Сунчевића“, српског Шекспира. Снимајући фотоапаратом најзанимљивије призоре и важне тренутке српске историје, Вовјекивјековић на крају опажа да се у погледу општих погледа на веру, историју и политику ни на Месецу ништа није променило и да међу нашом елитом и даље влада дубока неслога и страначка борба по свим питањима.

¹¹ Дати опис Ниша и околине призива текст „Београд после 200 година“, усмерен ка (нешто ближеј) будућности, и такође без разрешеног ауторства. Основни књижевни поступци који се примењују у развијању београдске футуристичке утопије јесу опис, набрајање и каталогизација. Описивање прати основну структуру рада, подељеног на три заокружене целине посвећене урбанизму, хигијени и здравству Београда и Београђана; економским темама; на крају и образовању и науци. Пројекција будућности утемељена је на поверењу у развој и владавину људског разума кроз примену наука – дијететике, која даје темељне претпоставке за обликовање здравог живота како појединца тако и колектива, и одлучујуће утиче да се урбанизам, архитектура и комунално уређење Београда усмере ка очувању и унапређењу здравља. Економија је, опет, у уској вези са географијом, будући да се привредни развој утопијског Београда у великој мери преплиће са његовим повољним положајем на ушћу двеју река, где вода представља основну покретачку силу (в. Јовић 2013).

4. Неке генолошке особине: утопија / ухронија / менипеја

Већ и из претходног, умногоме селективног описа постаје јасно због чега *Пушничке белешке из 2349. год. по Хр. рођ.* спадају у најширу традицију жанра утопије – замишљања идеалног света / друштвеног поретка који је битно другачији од искуствене стварности, односно, уобичајеног, „реалног“ време-простора. Док „класична“ утопија, међутим – Моровом игром речи именована као не-место односно добро-место – постоји истовремено, односно напореда са референтним приповедачевим светом, на некој фиктивно-фикционалној локацији до које се може доћи вољним или нехотичним просторним путовањем, бољи свет *Пушничких белешки...* дели простор са приповедачем / читаоцем, но, смештен је у друго време¹² и одговара ономе што се означава као временска утопија.

За утопију „смештену“ у времену савремена истраживања употребљавају (и) утопији сродан појам – „ухронија“. Она се, као и њен старији парњак, тумачи на различите начине, од којих први представља временско „продужење“ утопије – (идеални) друштвени систем у времену које још не постоји, али које ће, по свему судећи, доћи („још-не“) (Nigam: 250).¹³ Овакав поступак отвара нови низ могућности за приповедање, будући да ухронија дозвољава могућност да се покаже еволуција утопијског друштва из ауторовог сопственог света, што је у многим случајевима основна тема. Алтернативна друштва сада могу бити осмишљена и испланирана, не само сањана, а садашњост плански промењена (Fitting 2010: 138–139).

Са друге стране, под ухронијом се подразумева и писање алтернативних историја, фиктивног низа збивања чији је ток одступио од тока стварних догађаја, у некој тачки која се сматра пресудном.¹⁴ У *Пушничким белешкама...* изворна намера писца није била да пише верзију другачије историје, већ

¹² Темпорално усмерен / обележен модел утопије у култури постоји и пре именовања жанра, и пре савремених погледа, као прошло идеално стање које је временом погоршано и изгубљено. Антички грчки мотиви смене епоха и настанка и пропадања одговарајућих сојева људи (златно / сребрно / бронзано доба / доба полубогова / гвоздено доба), и прогонство / пад из Едена у јудео-хришћанству представљају неке од истакнутих примера за такав процес, који Бахтин одређује као „историјску инверзију“ (Bahtin 1989: 265). У утопијама модерног доба долази до преокрета са појавом да се идеално стање смешта у будућност, при чему се планским напредовањем тежи ка његовом (коначном) остварењу.

¹³ Као роман којим се установљава традиција жанра ухроније наводи се *Година 2440 (Сан која можда није ни било)* Луја-Себастијана Мерсијеа из 1771, у коме се уснули приповедач након 700 година буди у преображеном Паризу будућности.

¹⁴ Друго темељно дело, по коме је појава и названа, јесте *Ухронија (ушонија унутар историје). Апокрифна историјска скица развоја европске цивилизације каква није била већ каква је могла бити* Шарла Ренувијеа (1876), које полази од идеје да је хришћанска вера тријумфовала на Истоку, а не на Западу. Поред алтернативне историје и будућних утопија, крвни појам ухроније обухвата још и тематизовање паралелних светова (Worth 2018: 928).

пројекцију будућности; како су, међутим, измаштане историјске околности које воде од 1908. године до настанка друштва из 24. века назначене макар и у широким цртама, и како је од настанка романа прошло готово 120 година, део описане (српске) „историје“ може се читати не (само) као пројекција будућности, већ и као прошлост која се није догодила. Стога Вовјекивјековићев роман, преласком одсечка измишљене будуће историје у фиктивну алтернативну прошлост, нехотично призива и са тим повезано одређење ухроније.¹⁵

Даље, *Пушничке белешке из 2349. год. по Хр. рођ.* у романескној форми спајају одлике (научно)фантастичног путописа у нашој књижевности (Комарчић 1902; Миланковић 1924 – в. Јовић 2024) са елементима наслеђа традиције менипске сатире, односно линије жанрова озбиљно-смешног. Као и сама утопијска традиција, сежући у далеку прошлост, они подразумевају теме и мотиве чудесних временско–просторних путовања, често преносећи радњу и идејна суочавања са земље на небо и у подземни свет, експерименталну фантастику, комбиновану са необичним тачкама гледишта; приказивање ексцесних морално-психичких и телесних човекових стања и елементе социјалне утопије, често повезане са актуелним журналистичким, публицистичким или фељтонистичким тоном, који од ње чини својеврстан „пишчев дневник“ (Јовић 2006: 19–21). Иако превасходно озбиљан, текст *Пушничких белешки...* проткан је и ласцивним односно телесно-гротескним мотивима (истицање Вовјекивјековићеве мушке снаге; пуштање ветра при лекарском испитивању; посредни опис старог приступа васпитању и школовању деце који их оставља у крви и модрицама; могућност [привременог] дизања из мртвих и скаредне песме крчмарица оживљених на тај начин; опис лечења болесника који пате од различитих атавизама; сцене различитог телесног кажњавања грешника на месецу, итд.).

5. Закључак

На основу свега оцртаног, могло би се закључити да је текст *Пушничке белешке из 2349. год. по Хр. рођ.* – иако вероватно не претерано привлачан или занимљив просечном читаоцу који није љубитељ или проучавалац научне фантастике односно утопије – далеко сложенији него што би се то на први поглед могло учинити. Обухватајући мноштво елемената укорених у најширу традицију сродних дела, он заправо представља нарочито остварење и битан тренутак у развоју како српске научне фантастике, тако и (кратког) романа у нашој разноликој и разуђеној прозној књижевности раног 20. века.

¹⁵ Реч је о другачијој, управо обрнутој, промени у перципирању жанровске природе текста од оне која је приметна у (чистој) научној фантастици, када догађаји или направе измаштани у времену у коме нису оствариви постају стварност, а текст, макар у неким видовима, губи научнофантастичну ноту и постаје „реалистички“.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- БАШИЋ, Миливоје. „Некролог Павла Софрића“, *Гласник Професорској друштва*, Београд, 1924, год. четврта, књ. IV, св. 1–10. према Михајловић 2025.
- ЈОВИЋ, Бојан. *Рађање жанра. Почеци српске научно-фантастичне књижевности*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2006.
- ЈОВИЋ, Бојан. „Вода као елемент утопијског хронотопа“. *Aquatica. Књижевност, култура*. Мирјана Детелић, Лидија Делић (ур.). Београд: Балканолошки институт САНУ, Београд, 2013, 337–349.
- ЈОВИЋ, Бојан. „Научно-фантастични путописи у српској књижевности са почетка XX века“. 52. научни састај слависта у Вукове дане. Београд: МСЦ, 2023, 125–132.
- МИХАЈЛОВИЋ, Јелена. „Елементи за атрибуцију аутора књиге *Пушничке белешке из 2349. год. по Хр. рођ.*“, 2025, рукопис.
- ВАНТИН, Mihail. *O romanu*. Beograd: Nolit, 1989.
- FITTING, Peter. „Utopia dystopia and science fiction“. *The Cambridge Companion to Utopian Literature*. Ed. by Gregory Claeys, Cambridge, 2010, 138–139.
- MILOVANOVIĆ, Miodrag. *Srpska naučna fantastika*. Beograd: Everest media, 2016.
- NICOLSON, Marjorie Hope. *Voyages to the Moon*. New York: The Macmillan Company, 1960.
- NIGAM, Aditya. „The Heterotopias of Dalit Politics: Becoming – Subject and the Consumption Utopia“. *Utopia/Dystopia Conditions Of Historical Possibility*. Ed. by Michael D. Gordin, Helen Tilley, and Gyan Prakash. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2010, 250–276.
- PARRINDER, Patrick. „Eugenics and Utopia: Sexual Selection from Galton to Morris“. *Utopian Studies*, Vol. 8, No. 2 (1997), pp. 1–12.
- WORTH, Aaron. „Uchronia“. *Victorian Literature and Culture*, vol. 46, Issue 3/4, fall/winter 2018, pp. 928–929.

ИЗВОР

АПОСТОЛ Ванђеловић прозвани Вовјекивјековић (1909). *Пушничке белешке из 2349. године по Христовом рођењу*. Нова акционарска штампарија. Закупци. Павловић и Стефановић. Ниш.

Bojan Jović

AN OVERLOOKED NOVEL: A UTOPIAN VISION FROM THE YEAR 2349

Summary

This paper examines the potential attribution of authorship for the novella *Putničke beleške iz 2349. god po Hr. rođ.* (*Travel Notes from the Year 2349 AD*), published in 1909 under the pseudonym Apostol Vandelović Vovjekivjeković. Following a brief overview of the work's futuristic utopian setting, the study identifies numerous elements rooted in the broader tradition of Serbian utopian and uchronic literature. Furthermore, it situates the work within the early 20th-century development of the Serbian (short) novel.